

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIENIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRAŽĄ KOLONIJĄ

2020-12-07 Nr. 4D-2020/1-346
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama – Skundas) dėl Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos (toliau vadinama ir – Pravieniškių PN-AK, PPN-AK, Įstaiga) pareigūnų galimai neteisėtų veiksmų (neveikimo), susijusių su materialiniu buitiniu aprūpinimu.

2. Skunde Pareiškėjas nurodo:

„[...] esu ne kartą kreipęsis į Pravieniškių PN-AK administraciją su prašymu išduoti man priklausančius [...] rūbus ir higienos priemones [...]. [...] man 2019 buvo išduota nepilnai [...], o šiais metais visai nieko nebuvo [...].

2020-01-30 reg. Nr. 91(11)97 raštu kreipiausi į Pravieniškių PN-AK su prašymu leisti pasinaudoti neliečiamojoje sąskaitoje esančiais pinigais rūbams įsigyti [...]. [...] atsakė, kad tik ypatingais atvejais galima pasinaudoti pinigais turimais neliečiamojoje sąskaitoje [...].

[...] esu nedirbantis [...] neturiu artimųjų [...], mano turėti rūbai susidėvėjo, tad prašiau administracijos išduoti man rūbus ir higienos priemones. Negavęs paprašiau leisti nusipirkti už neliečiamojoje sąskaitoje turimus pinigus, į ką gavau neigiamą atsakymą. Esu priverstas vaikščioti su suplyšusiais rūbais ir nesilaikyti higienos, nes PPN-AK atsisako išduoti[...] ir neleidžia įsigyti už savo pinigus [...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2020 m. kovo 30 d. raštu Nr. 4D-2020/1-346/3D-742 kreipėsi į Pravieniškių PN-AK, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

2020 m. balandžio 2 d. Seimo kontrolierius gavo Pravieniškių PN-AK 2020 m. balandžio 2 d. raštą Nr. 1-7406, kuriame nurodoma:

4.1. „Vadovaujantis 2004 m. birželio 9 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. Ir-139 „Dėl laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų materialinio buitinio aprūpinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2020-01-11) Pravieniškių pataisos namuose atvirojoje kolonijoje nemokiems nuteistiesiems (suimtiesiems) materialinis buitinis aprūpinimas užtikrintas. Laikoma, kad suimtas (nuteistas) yra nemokus, kai per mėnesį iki prašymo jį aprūpinti

drabužiais, avalyne ir (ar) higienos reikmenimis pateikimo laisvės atėmimo vietos administracijai dienos savo asmeninėje sąskaitoje turėjo ir (ar) išleido ne daugiau kaip 0,5 bazinės socialinės išmokos dydžio pinigų sumą. Tais atvejais, kai suimtasis (nuteistasis) šiame punkte nurodytu laikotarpiu asmeninėje sąskaitoje turimas lėšas naudojo tabako gaminiais ir (ar) reikmenimis įsigyti, jis nelaikomas nemokiu.“

4.2. „Pravieniškųjų pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje nuteistasis X kreipėsi 2019-10-15 su rašytiniu Prašymu Nr. 71(14)-699 dėl higienos priemonių ir drabužių išdavimo (kopija pridedama). Vadovaujantis „Suimtojo (nuteistojo) materialinio buitinio aprūpinimo kortelės“ duomenimis (kopija pridedama) higienos priemonės buvo išduotos 2019-10-23. Prašomi drabužiai nebuvo išduoti, nes tuo metu Įstaiga vykdė dėl drabužių pirkimo Lietuvos Respublikos Viešojo pirkimo įstatymu nustatytas pirkimo procedūras, reiškia, nuteistojo prašymu rūbų laikinai sandėlyje nebuvo.“

4.3. „Pareiškėjas kreipėsi į Įstaigos direktorių dėl galimybės pervesti pinigus iš neliečiamos sąskaitos asmeniui, esančiam laisvėje, nuroydamas priežastį, jog jam turi nupirkti rūbų (Nuteistojo X 2020-01-30 prašymas Nr. 71(14)-97 pridedamas). Atsakyme nuteistajam nurodoma, kad neliečiamąją sąskaitą galima naudotis tik ypatingais atvejais su Įstaigos direktoriaus leidimu. Ypatingais atvejais yra laikoma liga, sudėtinga operacija, stichinė nelaimė ar nelaimingas atsitikimas (2020-02-11 atsakymas nuteistajam į prašymą Nr. 7-711 pridedamas).“

4.4. „Pravieniškųjų pataisos namai-atviroji kolonija neturi parengusi vidinės tvarkos, reglamentuojančios nuteistųjų galimybę pasinaudoti neliečiamajoje sąskaitoje esančiomis lėšomis. Įstaiga vadovaujasi Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodekso 132 straipsnio 2 dalimi.“

4.5. „Drabužiai, avalynė ir higienos reikmenys išduodami nemokiems suimtiesiems (nuteistiesiems), esant jų rašytiniam prašymui. Suimtajam (nuteistajam) išduodami tik tie drabužiai ir (ar) avalynė, kurie prašymo pateikimo metu yra tinkami dėvėti pagal sezoną. Higienos reikmenys išduodami nemokiems suimtiesiems (nuteistiesiems), esant jų rašytiniam prašymui vieną kartą per mėnesį.

Nuteistasis X į Įstaigos direktorių dėl higienos priemonių ir drabužių išdavimo su rašytiniu prašymu kreipėsi tik vieną kartą, t. y. 2019-10-15. Prašymai dėl drabužių ir higienos priemonių išdavimo saugomi atskiruose aplankuose. Šiuo metu dėl nepakankamo lėšų kiekio galimybė aprūpinti nuteistąjį higienos priemonėmis ir drabužiais yra. Nuteistasis turi kreiptis į Įstaigos direktorių su rašytiniais prašymais. Patikrinus jo asmeninę sąskaitą, higienos priemonės, rūbai bus išduoti.“

Tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

5. Europos kalinimo taisyklių:

20.1 *punktas* – „Kaliniai, neturintys nuosavų tinkamų drabužių, turi būti aprūpinami rūbais, atitinkančiais klimata“;

20.2 *punktas* – „Tokie drabužiai jokia būdu negali žėisti kalinių savivarbos“;

20.3 *punktas* – „Visi drabužiai turi būti geros būklės ir prirėkus pakeičiami.“

6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama – BVK):

132 *straipsnis. Išskaitos iš nuteistųjų darbo užmokesčio* – „2. Be šio straipsnio 1 dalyje nurodytų išskaitų, iš bendros darbo užmokesčio sumos, išskyrus atviras kolonijas, atskaitomi penki procentai į nuteistojo neliečiamąją asmeninės sąskaitos dalį, kurios naudoti nuteistasis neturi teisės. Ypatingais atvejais bausmės atlikimo metu pataisos įstaigos direktoriaus leidimu nuteistasis gali panaudoti pinigus, turimus neliečiamajoje asmeninės sąskaitos dalyje. Likusi šioje sąskaitoje pinigų suma nuteistajam išduodama tik paleidimo iš pataisos įstaigos metu. [...]“;

173 *straipsnis. Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų materialinis buitinis aprūpinimas* – „1. Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems užtikrinamos reikiamos gyvenamųjų patalpų ir buities sąlygos, atitinkančios Lietuvos Respublikos higienos

normas. [...] 3. Terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantys nuteistieji, kurie neturi savo drabužių ir avalynės, nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną. Arešto bausmę atliekantys nuteistieji drabužiais ir avalyne apsirūpina patys“;

183 straipsnis. Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. [...].“

7. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo:

2 straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos – „1. Biurokratizmas – tokia pareigūno veika, kai vietoj reikalų sprendimo iš esmės laikomasi nereikalingų ar išgalvotų formalumų, nepagrįstai atsisakoma spręsti pareigūno kompetencijai priklausančius klausimus, vilkinama priimti sprendimus ar atlikti savo pareigas bei kitaip blogai ar netinkamai valdoma (atsisakoma informuoti asmenį apie jo teises, sąmoningai pateikiamas klaidinantis ar netinkamas patarimas ir t. t.). Biurokratizmu taip pat laikomas toks pareigūnų darbas, kai nevykdomi arba blogai vykdomi įstatymai ar kiti teisės aktai. [...].“

8. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama – VAĮ) (redakcija, galiojusi iki 2020-11-01):

3 straipsnis. Viešojo administravimo principai – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: 1) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; 2) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; 3) proporcingumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus; [...] 13) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nuroydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį. [...].“

9. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymo Nr. 1R-139 „Dėl Laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų materialinio buitinio aprūpinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau vadinama – Tvarkos aprašas) (Žin., 2004, Nr. 93-3422; TAR, 2016-04-20, Nr. 2016-10107):

2 punktas – „Suimtuosius (nuteistuosius), neturinčius nuosavų drabužių ir (ar) avalynės pagal sezoną bei higienos reikmenų, jais pagal aprašo 1 priede nustatytą periodiškumą nemokamai aprūpina tardymo izoliatoriaus arba pataisos įstaigos (toliau – laisvės atėmimo vieta) administracija. Arešto bausmę atliekantys nuteistieji drabužiais ir avalyne neaprūpinami.“

10. Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2014 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. 1R-65 (toliau vadinama PPN-AK nuostatai):

8. punktas – „Pravieniškių pataisos namai-atviroji kolonija, siekdama veiklos tikslo,

atlieka šias funkcijas: [...] 8.5. užtikrina įstaigoje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų maitinimą ir materialinį aprūpinimą pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytas normas; [...].“

Skundo tyrimui reikšminga Lietuvos Respublikos teismų praktika

11. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama – LVAT) 2012 m. gruodžio 20 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. A-822-3206-12, konstatavo:

„Pagal Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto (2008 m. lapkričio 6 d. įstatymo Nr. X-1791 redakcijos) 5 straipsnį, Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos (pagal Statuto 2 straipsnio 1 dalį, pataisos namai yra Kalėjimų departamentui pavaldi įstaiga) savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Bausmių vykdymo kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Baudžiamojo proceso kodeksu, Suėmimo vykdymo įstatymu, kitais įstatymais, šiuo statutu, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir kitais teisės aktais. Pagal Statuto 4 straipsnį, Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veikla grindžiama teisingumo, teisėtumo, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo, suimtųjų ir nuteistųjų lygybės prieš suėmimo ir bausmių vykdymo įstatymus, humanizmo, bausmių vykdymo individualizavimo, progresyvaus bausmių atlikimo ir viešumo principais. Panevėžio pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktas).“

Tyrimo išvados

12. Pareiškėjas teigia, kad PPN-AK pareigūnai neužtikrina tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, t. y. neišduoda drabužių bei neleidžia pačiam jų nusipirkti, todėl Pareiškėjas priverstas vilkėti suplyšusius jo turimus drabužius.

13. Europos kalinimo taisyklėse numatyta, kad kaliniai, neturintys nuosavų tinkamų drabužių, turi būti aprūpinami rūbais, atitinkančiais klimatą. Drabužiai jokių būdu negali žėisti kalinių savigarbos bei visi drabužiai turi būti geros būklės ir prireikus pakeičiami.

BVK 173 straipsnyje nurodyta, jog arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems užtikrinamos reikiamos buities sąlygos, t. y. nuteistieji, kurie neturi savo drabužių ir avalynės, nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną. Pagal tokį teisinį reguliavimą, pareiga sudaryti tinkamas buities sąlygas bei aprūpinti tinkamais drabužiais tenka laisvės atėmimo įstaigai, t. y., ji turi užtikrinti, kad nuteistieji turėtų tinkamus ir tvarkingus drabužius.

14. Skundo tyrimo metu nustatyta, jog Pareiškėjas su prašymu dėl galimybės gauti higienos priemonės ir drabužius kreipėsi 2019-10-15. Pasak PPN-AK administracijos, „Suimtojo (nuteistojo) materialinio buitinio aprūpinimo kortelės“ duomenimis, higienos priemonės buvo išduotos 2019-10-23. Prašomi drabužiai nebuvo išduoti, nes tuo metu PPN-AK vykdė darbužių pirkimą pagal Viešojo pirkimo įstatymu nustatytas pirkimo procedūras, tai yra, nuteistojo prašomų drabužių sandėlyje laikinai nebuvo.

PPN-AK administracija Seimo kontrolieriui nepateikė duomenų, kad, baigusi viešojo pirkimo procedūrą ir įsigijusi drabužių, būtų išdavusi Pareiškėjui jam reikalingus drabužius.

Pagal Europos kalinimo taisykles, visi laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų drabužiai turi būti geros būklės. Laisvės atėmimo įstaiga, siekdama deramai įvykdyti savo pareigą dėl nuteistųjų tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi užtikrinti galimybę vilkėti tinkamos būklės drabužius, t. y. jei drabužis suplyšo ir yra netinkamas dėvėti, turėtų tokį drabužį pakeisti tinkamu.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas su prašymu, kurio registracijos Nr. 71(14)97, 2020-01-30 kreipėsi į PPN-AK dėl galimybės pasinaudoti savo neliečiamąją sąskaita, kad galėtų įsigyti rūbų. Seimo kontrolieriui išanalizavus gautą PPN-AK 2020-02-11, reg. Nr. 7-711, atsakymą nustatyta, kad atsakymas pateiktas remiantis teisės aktų nuostatomis, kurios reglamentuoja neliečiamosios sąskaitos naudojimą, tačiau rašte neužsimenama apie problemos sprendimą – nemokamą drabužių išdavimą. Pažymėtina, jog Pareiškėjas, prašydamas leisti jam pasinaudoti savo neliečiamąją sąskaita, tokiu būdu bandė spręsti savo susidėvėjusių drabužių problemą pats.

Atsižvelgiant į tai kas nurodyta ir į teisinį reglamentavimą, konstatuotina, jog Pravieniškių PN-AK pareigūnai formaliai pritaikė teisės normas ir nesiėmė jokių veiksmų bei nesudarė realios galimybės Pareiškėjui gauti jam priklausančius drabužius.

Seimo kontrolierius atkreipia pareigūnų dėmesį į tai, kad reali galimybė nuteistajam palaikyti tinkamą drabužių būklę turi būti ne tik Pareiškėjo, bet ir įstaigos interesas. Pažymėtina, kad labai svarbu įvertinti konkretaus asmens atvejį ne tik formaliai, bet ir pažvelgti į asmens padėtį realiai. Seimo kontrolieriaus nuomone, tokia situacija sudaro prielaidas pažeisti žmogiškąjį orumą.

Pagal Pravieniškių PN-AN nuostatus, užtikrinti įstaigoje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų materialinį buitinį aprūpinimą yra įpareigota PPN-AK, todėl šiuo atveju laikytina, jog, neužtikrindami Pareiškėjui galimybės gauti jam priklausančių rūbų dėl to, kad dėl vykdomo viešojo pirkimo jų tuo metu nebuvo sandėlyje, pareigūnai elgėsi netinkamai. Be to, PPN-AK administracija net ir po įvykdyto viešojo pirkimo ir įsigijusi drabužių neišdavė Pareiškėjui jo prašomos aprangos, todėl konstatuotina, kad PPN-AK pareigūnai savo veiksmais (neveikimu) netinkamai vykdė jiems priskirtas funkcijas.

Skundo tyrimo metu Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į PPN-AK reikalavimą Pareiškėjui rašyti papildomą prašymą (šios pažymos 4.5 punktas), kad jam būtų išduoti rūbai.

Seimo kontrolierių įstatyme nurodyta, kad biurokratizmas – tokia pareigūnų veika, kai vietoj reikalų sprendimo iš esmės laikomasi nereikalingų ar išgalvotų formalumų, nepagrįstai atsisakoma spręsti pareigūno kompetencijai priklausančius klausimus, vilkinama priimti sprendimus ar atlikti savo pareigas.

Taigi, konstatuotina, jog toks PPN-AK pareigūnų elgesys, kai reikalaujama dar kartą rašyti prašymą, kad būtų išduoti rūbai, kurių PPN-AK anksčiau neišdavė dėl vykdomų viešųjų pirkimų, kai, Pareiškėjui bandant pačiam spręsti rūbų problemą ir pasinaudoti neliečiamąją sąskaita, apsiribojama formaliais atsakymais į prašymus, tačiau problema nesprenžžiama iš esmės, Seimo kontrolieriaus nuomone, laikytina biurokратиšku elgesiu.

15. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, konstatuotina, kad PPN-AK pareigūnai nesprenžė Pareiškėjo keliamos problemos, į Pareiškėjo prašymą pateikė tik formalų atsakymą, todėl Skundas dėl PPN-AK neužtikrinamo tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, kiek tai susiję su teise dėvėti tinkamos kokybės ir būklės drabužius, pripažįstamas pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

16. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X Skundą dėl PPN-AK pareigūnų veiksmų (neveikimo), tai yra, dėl nederami užtikrinamo tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, kiek tai susiję su teise dėvėti tinkamos kokybės ir būklės drabužius, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

17. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14, 17 punktais, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Pravieniškų PN-AK direktoriui rekomenduoja:

17.1. imtis priemonių ir spręsti problemą iš esmės, kad Pareiškėjas kuo skubiau gautų jam priklausančius drabužius;

17.2. imtis priemonių, kad ateityje pareiškėjų skundai būtų nagrinėjami ne formaliai, o būtų padedama realiai spręsti nuteistiesiems išskylančias problemas.

18. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas